

dr Tomasz Rachwał

Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: Tomasz.Rachwal@up.krakow.pl

Edukacja w zakresie przedsiębiorczości w szkołach średnich w świetle nowej podstawy programowej

**Warszawa, 21.03.2018, Posiedzenie Zespołu roboczego ds. działań edukacyjnych
w zakresie funkcjonowania rynku finansowego Rady Rozwoju Rynku Finansowego**

Co to jest „przedsiębiorczość”?

Przedsiębiorczość???

- ▶ Cecha działania zmierzającego do zapewnienia racjonalnej i efektywnej koordynacji zasobów gospodarczych przedsiębiorstwa oraz umożliwiającego osiągnięcie racjonalności gospodarowania oraz efektywności ekonomicznej, która wyraża stopień osiągniętej racjonalności. Motywem przedsiębiorczości jest dążenie do uzyskania efektywności pozwalającej na bieżące funkcjonowanie przedsiębiorstwa i stwarzającej podstawy jego rozwoju. **Przedsiębiorcze działanie jest utożsamiane bezpośrednio z osobą przedsiębiorcy.**

(wg encyklopedii Wiem, onet.pl)

Przedsiębiorczość?

- ▶ Zespół **cech i zachowań właściwy przede wszystkim przedsiębiorcom**; w teorii ekonomii przedsiębiorczość jest bądź swoistą formą pracy, bądź czwartym (obok pracy, ziemi, kapitału) czynnikiem produkcji; główne cechy przedsiębiorczości to: umiejętność dostrzegania potrzeb i doskonalenia pomysłów oraz gotowość do podejmowania ryzyka.

(wg encyklopedii PWN).

Przedsiębiorczość!

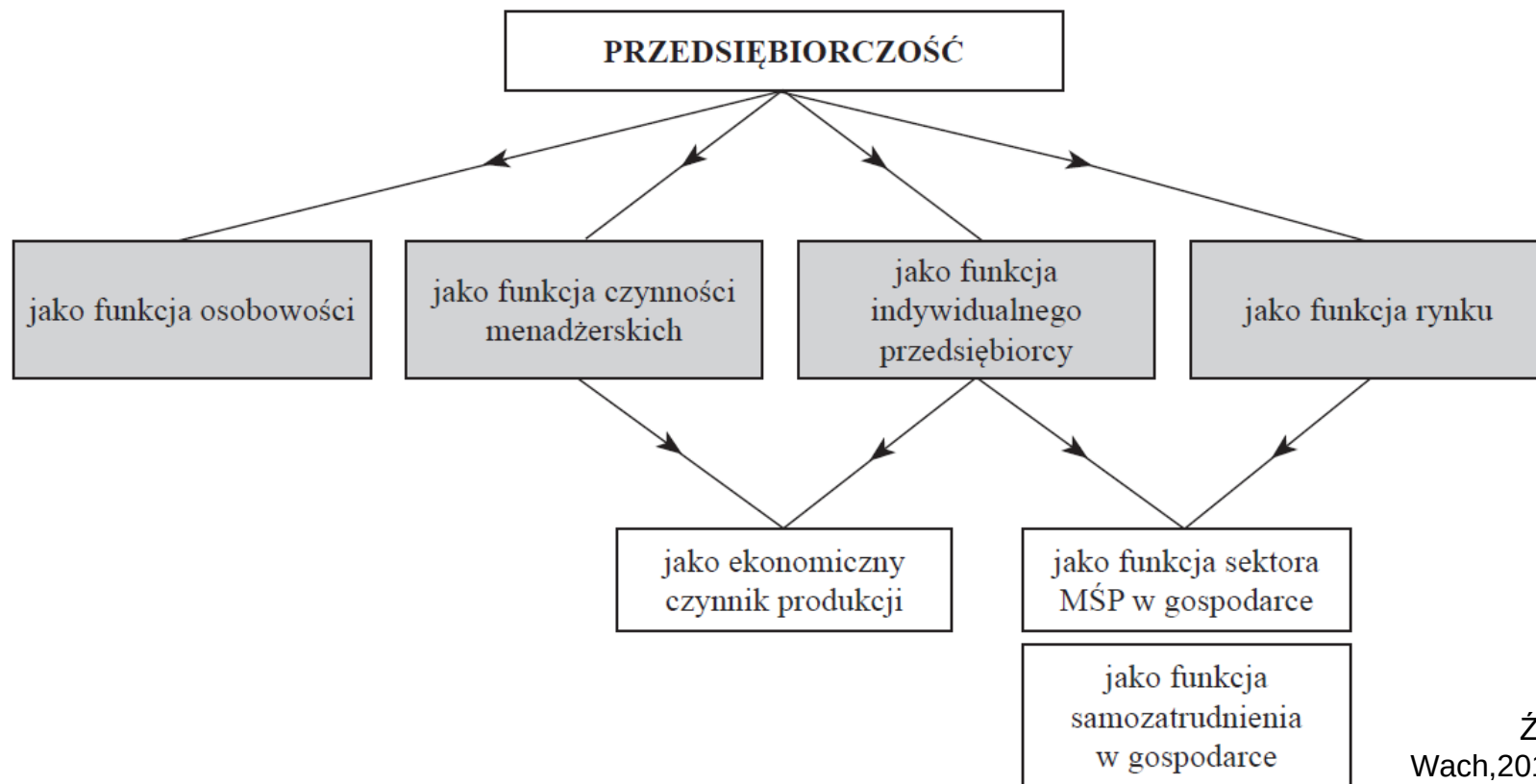
- ▶ **zespół cech osobowych**, takich jak: aktywność, wytrwałość, zapał do pracy, inicjatywa, kreatywność, zdolność do koncentracji, pewność siebie i wiara we własne siły, samodyscyplina, uczciwość, skłonność do wyważonego ryzyka oraz brania odpowiedzialności za siebie i innych oraz posiadana intuicja i umiejętności (np. w zakresie komunikacji interpersonalnej, kierowania sobą i innymi, podejmowania decyzji, oszacowania potrzebnych nakładów danego przedsięwzięcia).
- ▶ Cechy te pozwalają **nie tylko dobrze prowadzić przedsiębiorstwo**, tj. być dobrym przedsiębiorcą ale także na aktywne uczestniczenie w życiu społeczno-gospodarczym (w tym także życiu rodzinnym), co daje dużo satysfakcji i zadowolenia, niezależnie od charakteru wykonywanej pracy i zajmowanego stanowiska.

Przedsiębiorczość!

- ▶ Człowiek przedsiębiorczy nie boi się trudności, podejmowania nowych, nieznanych zadań, nie załamuje się niepowodzeniami, jest chętny do zdobywania wiedzy i nowych umiejętności, potrafi cieszyć się z sukcesów, jest otwarty na otoczenie, ma zdolność do empatii, potrafi dobrze ułożyć sobie stosunki z innymi ludźmi, odznacza się asertywnością i postępuje zgodnie z wartościami etycznymi.
- ▶ Być przedsiębiorczym to znaczy „wiedzieć jak żyć (we współczesnym świecie)”.

(Rachwał 2004)

Różne ujęcia przedsiębiorczości

Źródło:
Wach, 2015: 26

„przedsiębiorczość” układów przestrzennych różnej skali - przedsiębiorczy region / przedsiębiorcze miasto / przedsiębiorcza gmina → koncepcje coraz bardziej rozpowszechnione w literaturze przedmiotu

Przedsiębiorczość jako kompetencja kluczowa w systemie edukacji

(w formach szkolnych
i kształcenia przez całe życie)

Przedsiębiorczość – definicja KE

- ▶ W świetle definicji przyjętej przez Komisję Europejską kompetencje określone jako „inicjatywność i przedsiębiorczość” oznaczają **zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn**.
- ▶ Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowią one wsparcie dla indywidualnych osób nie tylko w ich codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w ich miejscu pracy pomagając im uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność wykorzystywania szans; są podstawą bardziej konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym lub w nich uczestniczą. Powinny one obejmować świadomość wartości etycznych i promować dobre zarządzanie
(Kompetencje... 2007).

Ważniejsze wnioski z debat i dyskusji (w tym na konferencjach/zjazdach nauczycieli przedsiębior.)

- ▶ **szerokie ujęcie przedsiębiorczości** jako przedmiotu szkolnego jest konieczne;
- ▶ zmiany powinny być **ewolucyjne**, gdyż obowiązująca, „stara” podstawa programowa (SPP) nie jest oceniana negatywnie,
- ▶ podstawy przedsiębiorczości (PP) **nie mogą być podstawami ekonomii ani podstawami finansów**, ale wiedza ekonomiczna i finansowa jest podstawą zachowań przedsiębiorczych, więc powinna być elementem kształcenia w zakresie PP;
- ▶ najważniejsze w kształceniu z PP są wiedza, umiejętności i postawy związane z wykonywaniem **pracy** i funkcjonowaniem **przedsiębiorstwa**, w tym zakładaniem własnego biznesu;
- ▶ nie jest korzystna realizacja przedmiotu **zbyt wcześnie** (1 klasa) ani **zbyt późno** (klasa maturalna);
- ▶ problem **przeładowania treści w stosunku do liczby godzin** i zbyt szerokiego, **mało konkretnego ujęcia niektórych zapisów**;
- ▶ w SPP **brak precyzyjnego określenia treści kształcenia** na rzecz definiowania ich przez efekty kształcenia, nie zawsze oddających te treści.

Przesłanki i fundamenty dyskusji o nowej podstawie programowej (NPP) z przedsiębiorczości

- ▶ Przedsiębiorczość jest jedną z 8 **kompetencji kluczowych kompetencji** w europejskim systemie edukacji.
- ▶ Postawy przedsiębiorcze powinny być rozwijane w toku całej edukacji szkolnej, a nie tylko na jednym przedmiocie w szkole średniej.
- ▶ Przedsiębiorczość **to nie tylko zakładanie firmy** – to jeden z ważnych, ale nie jedyny przejaw przedsiębiorczości.
- ▶ Przedsiębiorczość na potrzeby edukacji rozumiana jest dużo szerzej (vide definicja KE i wielu autorów), głównie jako zespół cech osobowości, które pozwalają na aktywne uczestnictwo w życiu społeczno-gospodarczym, przygotowując do dorosłego życia, ale także dalszej edukacji, jako elementu kształtowania kariery zawodowej.
- ▶ Uczniowie szkół ponadpodstawowych, wkraczając w dorosłość, znajdują się w warunkach presji konkurencyjnej oraz zróżnicowanych wymagań rynku pracy. Powinni więc posiadać podstawową wiedzę nie tylko z zakresu nauk ścisłych, przyrodniczych i humanistycznych, ale także społecznych, a zwłaszcza ekonomicznych.

Przesłanki i fundamenty dyskusji o zmianach w edukacji w zakresie przedsiębiorczości

- ▶ Przedsiębiorczość osób i organizacji, a także władz centralnych i samorządowych, odgrywa **fundamentalną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym krajów** oraz **układów regionalnych** (województw), **ponadlokalnych** (powiatów, obszarów funkcjonalnych – np. metropolitalnych) i **lokalnych** (miast-gmin) [zob. strategie rozwoju jednostek samorządowych]; ma m.in. duże znaczenie w przeciwdziałaniu zjawiska bezrobocia.
- ▶ **Przedsiębiorczość rodzima (obywateli Polski)** odgrywa **fundamentalną rolę w przyspieszaniu rozwoju gospodarczego** opartego na rodzimym kapitale, z którego zyski są przeznaczane na konsumpcję głównie w Polsce, reinwestowane głównie w kraju.
- ▶ Dzięki **przedsiębiorczości obywateli** jest **możliwe uruchomienie programów rozwoju gospodarczego kraju**, opartych głównie na wykorzystaniu rodzimych zasobów (vide ogłoszony Plan na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju Wicepremiera /obecnie Premiera M. Morawieckiego).

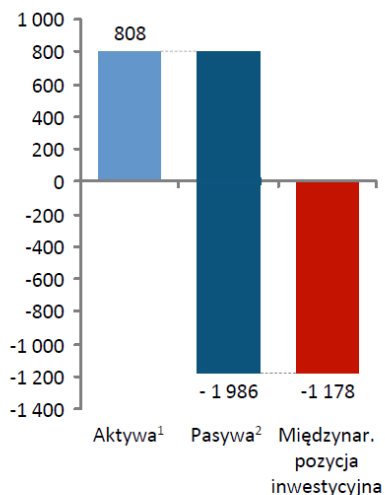
Z prezentacji *Planu na rzecz...* MR

Diagnoza

Dalszy wzrost powinien być oparty także na kapitale krajowym

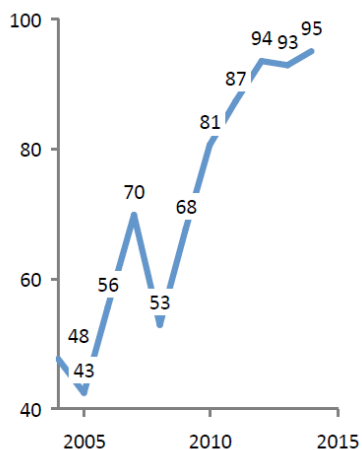
Polska inwestuje mniej niż przyjmuje inwestycji

Międzynarodowa pozycja inwestycyjna Polski netto (2014, mld zł)

Koszty obsługi zobowiązań zagranicznych rosną

Dywidendy, odsetki, reinwestycje inwestorów zagranicznych (mld zł)

Taki model rozwoju nie może być kontynuowany

- Wzrost gospodarki Polski był **uzależniony od kapitału zagranicznego**
- Polska jest winna zagranicznym inwestorom ok. **2 bln zł** brutto, co stanowi ok. **113% PKB**
- Aktywa zagraniczne Polski to zaledwie **808 mld zł**, z czego niemal połowę stanowią rezerwy walutowe NBP, a nie inwestycje bezpośrednie polskich firm
- Uzależnienie od kapitału zagranicznego kosztuje Polskę ok. 95 mld PLN (5% PKB) rocznie, to blisko półtora razy więcej, niż roczny budżet NFZ**

1. W tym: oficjalne aktywa rezerwowe, pozostałe aktywa: inwestycje bezpośrednie, portfelowe, pochodne instrumenty finansowe, inne. 2. W tym: inwestycje bezpośrednie, portfelowe, pochodne instrumenty finansowe, inne.
Źródło: NBP, MF

PP w ramowych planach nauczania

- ▶ PP tylko w szkołach średnich, ekonomia w praktyce jako przedmiot fakultatywny nie będzie dalej oferowana; treści z zakresu przedsiębiorczości w szkole podstawowej (głównie w wiedzy o społeczeństwie)
- ▶ w ramowych planach nauczania założono, że na PP przeznaczają się 2 godziny tygodniowo w cyklu kształcenia:
 - ▶ **LO i technikum: po 1 godz. w 2 i 3 klasie** (przesunięto z 1 i 2 – LO oraz 3 i 4 – technikum), daje to ok. 68 godzin łącznie*;
 - ▶ **branżowa szkoła I stopnia: 2 godz. w 1 klasie**, tj. ok. 68 godz. łącznie*;
 - ▶ **LO zaoczne: 18 godzin łącznie w 1 klasie** (po 9 godz. na sem.);
 - ▶ **szkoła policealna: stacjonarna – 1 godz. tyg. w 1 klasie** (ok. 35 godzin*),
zaoczna – 20 godz. łącznie w 1 klasie [tylko w sytuacji, gdy słuchacz nie miał PP wcześniej].

* kalendarz roku szkolnego wskazuje średnio 36-37 tygodni zajęć po uwzgl. świąt i ferii, bez dni wolnych od zajęć edukacyjnych ogł. przez organ prowadzący/dyrekcję, zielonych szkół itp.. (np. 2015/2016 – 37, 2016/2017 – 36,7, 2017/2018 – 36,8), źródło: <https://kalendarz-roku-szkolnego.edu.pl>

- ▶ wyzwanie: uwzględnienie części treści kształcenia „ekonomii w praktyce” w obliczu likwidacji.

Podstawowe założenia realizacji przedmiotu w świetle NPP

- ▶ Jednym z głównych **celów dydaktycznych** przedmiotu jest **przygotowanie uczniów do planowania swojej przyszłości** oraz do **aktywności zawodowej** w roli pracowników najemnych lub osób prowadzących własną działalność gospodarczą.
- ▶ Uczniowie podczas edukacji w szkole ponadpodstawowej nabywają **zdolność do czynności prawnych** oraz podejmują świadome działania i ważne decyzje w odniesieniu do swojej kariery zawodowej.
- ▶ Zapisy podstawy programowej sprzyjają więc przygotowaniu uczniów do **aktywności społecznej i gospodarczej**, a także do **życia rodzinnego w znaczeniu ekonomicznym**, dając podstawowe **umiejętności konkurencyjnych zachowań na rynku**, w tym ponoszenia konsekwencji swoich decyzji.

Podstawowe założenia realizacji przedmiotu w świetle NPP

- ▶ Zakres przedmiotu jest zgodny z **powszechnie przyjmowaną definicją przedsiębiorczości jako kompetencji kluczowej**. Uzasadnia to konieczność przyjęcia jego szeroko zakrojonej koncepcji, w której dzięki **wyposażeniu uczniów w wiedzę ekonomiczną i finansową** kształtuje się ich umiejętności **elastycznego zachowania na rynku pracy i zarządzania** oraz **rozwija cechy przywódcze**.
- ▶ Niezmiernie ważne jest także kształtowanie u uczniów szacunku do **wartości będących fundamentem gospodarki rynkowej i społecznie odpowiedzialnego biznesu**, a także **postaw etycznych**.
- ▶ Lekcje podstaw przedsiębiorczości wspierają uczniów w **samorozwoju** oraz chęci **inwestowania w siebie i uczenia się przez całe życie**, w sytuacji dynamicznie zmieniających się warunków otoczenia i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy.
- ▶ Za konieczne w procesie kształcenia uznano nabywanie przez uczniów wiedzy oraz kształtowanie umiejętności i postaw dotyczących: **funkcjonowania gospodarki rynkowej, rynku finansowego, rynku pracy oraz przedsiębiorstwa**. Stąd podział treści kształcenia na te 4 działy.

Cele kształcenia – wymagania ogólne w zakresie wiedzy

- ▶ Poznanie **elementarnych pojęć** z zakresu podstaw przedsiębiorczości.
- ▶ Rozumienie **istoty przedsiębiorczości** oraz poznanie jej roli w gospodarce i życiu człowieka.
- ▶ Wyjaśnianie **mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej**, powiązań między jej podmiotami oraz poznanie roli państwa w procesach gospodarczych.
- ▶ Zaznajomienie się z **prawami** i instytucjami chroniącymi **konsumenta**.
- ▶ Rozumienie **roli pieniądza, rynków i instytucji finansowych** w gospodarce, funkcjonowaniu przedsiębiorstw i życiu człowieka.
- ▶ Poznanie **rodzajów podatków**, ich **wpływu na budżety** państwa, przedsiębiorstw i gospodarstw domowych.
- ▶ Dostrzeganie **znaczenia ubezpieczeń** w działalności gospodarczej i życiu człowieka.
- ▶ Rozumienie **funkcjonowania rynku pracy**, zasad **aktywnego poszukiwania pracy**, przygotowania się do **rozmowy kwalifikacyjnej**, poznanie **praw oraz obowiązków pracownika i pracodawcy**.
- ▶ Poznanie **zasad funkcjonowania przedsiębiorstwa** w gospodarce rynkowej, form organizacyjno-prawnych, innowacyjnych modeli biznesowych i procedury rejestracji działalności gospodarczej.
- ▶ Rozumienie **zasad zarządzania**, roli **marketingu** oraz **społecznej odpowiedzialności** w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa.

Cele kształcenia w zakresie umiejętności i stosowania wiedzy w praktyce

- ▶ **Wyszukiwanie informacji** z różnych źródeł, ich selekcja i analizowanie.
- ▶ **Stosowanie w praktyce kluczowych pojęć** związanych z przedsiębiorczością.
- ▶ Podejmowanie **przemyślanych decyzji na podstawie wskaźników ekonomicznych** oraz **samodzielne obserwacje** zjawisk zachodzących w gospodarce.
- ▶ **Odpowiedzialne gospodarowanie pieniędzmi**, analizowanie, ocenianie i **świadome korzystanie z usług finansowych** oraz inwestowanie kapitału z wykorzystaniem wiedzy na temat praw klienta usług finansowych.
- ▶ Podejmowanie **niezależnych, odpowiedzialnych decyzji finansowych** w odniesieniu do własnych zasobów.
- ▶ Podnoszenie **kompetencji osobistych i społecznych niezbędnych na rynku pracy** oraz wzmacnianie motywacji do pracy.
- ▶ Analizowanie **oferty rynku pracy**, sporządzanie **dokumentów aplikacyjnych**, dokonywanie **autoprezentacji** oraz korzystne prezentowanie się podczas **rozmowy kwalifikacyjnej**.

Cele kształcenia w zakresie umiejętności i stosowania wiedzy w praktyce (cd.)

- ▶ Rozróżnianie **skutków** wynikających z nawiązania i rozwiązania **stosunku pracy** oraz wykonywania czynności na podstawie umów cywilnoprawnych i analizowanie przepisów Kodeksu pracy.
- ▶ Analizowanie **otoczenia przedsiębiorstwa**, w tym rynku, na którym działa.
- ▶ **Projektowanie** działań w zakresie **zakładania własnego przedsiębiorstwa** lub podejmowania innych przedsięwzięć o charakterze społeczno-ekonomicznym.
- ▶ Przygotowanie do **prowadzenia własnej działalności gospodarczej**.
- ▶ Efektywne uczestniczenie w **pracy zespołowej** z wykorzystaniem umiejętności w zakresie **komunikacji interpersonalnej** oraz wdrażanie zasad **skutecznego przywództwa** w organizacji.
- ▶ Rozpoznawanie **działań etycznych i nieetycznych** w życiu gospodarczym oraz przejawów **społecznej odpowiedzialności biznesu**.

Cele kształcenia – wymagania ogólne w zakresie **postaw**

- ▶ Wykorzystanie zdobytej wiedzy ekonomicznej do rozwijania **własnej postawy przedsiębiorczej** jako jednego z podstawowych warunków aktywnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym, w tym skutecznego wykonywania pracy najemnej i prowadzenia własnej działalności gospodarczej.
- ▶ Korzystanie z szans pojawiających się na rynku, **podejmowanie inicjatywy, pomysłowość** oraz **zdolność do pokonywania barier** wewnętrznych i zewnętrznych.
- ▶ **Docenianie postaw przedsiębiorczych** w życiu codziennym, **gotowość do czynnego uczestnictwa w życiu społeczno-gospodarczym kraju** oraz współodpowiedzialność za jego rozwój.
- ▶ **Docenianie roli przedsiębiorców** budujących w sposób odpowiedzialny konkurencyjną gospodarkę oraz dostrzeganie znaczenia wolności gospodarczej i własności prywatnej jako filarów gospodarki rynkowej.
- ▶ Przyjmowanie postaw **patriotyzmu gospodarczego**, rozumianego jako **odpowiedzialność konsumentów i ludzi biznesu za dobrobyt gospodarczy i społeczny kraju**.

Cele kształcenia – wymagania ogólne w zakresie **postaw** (cd.)

- ▶ **Dostrzeganie konsekwencji działań nieetycznych** związanych z finansami, w tym obowiązkami podatkowymi.
- ▶ Kształtowanie w sobie **odpowiedzialnych postaw jako przyszłych pracowników i pracodawców** oraz **należytego wypełnienia obowiązków**, a także **sprawiedliwego**, opartego na prawości i dążeniu do prawdy **traktowania pracowników**.
- ▶ Kształtowanie **proaktywności, odpowiedzialności za siebie i innych** oraz umiejętnego godzenia własnego dobra z dobrem innych ludzi.
- ▶ **Zainteresowanie prowadzeniem własnej działalności gospodarczej** oraz **motywacja do ciągłego samorozwoju i inwestowania w siebie**.
- ▶ Kształtowanie postawy **otwartości i szacunku** do innych osób oraz zdolności podejmowania **dialogu i współpracy**.
- ▶ Przyjmowanie **postaw etycznych, społecznej solidarności i odpowiedzialności** w życiu gospodarczym.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe podzielono na 4 działy

- ▶ **Gospodarka rynkowa:** przedsiębiorczość w gospodarce rynkowej, gospodarka nakazowo-rozdzielcza (centralnie planowana) i rynkowa, rodzaje rynków, podmioty gospodarki rynkowej, struktury rynkowe, mechanizm rynkowy, fazy cyklu koniunkturalnego, rola państwa w gospodarce, konsument na rynku.
- ▶ **Rynek finansowy:** pieniądź i jego obieg, instytucje rynku finansowego, formy inwestowania, bank centralny i polityka pieniężna, bankowość komercyjna i spółdzielcza, podatki, ubezpieczenia, umowy bankowe i ubezpieczeniowe, ochrona klienta usług finansowych, etyka w finansach
- ▶ **Rynek pracy:** mierniki i wskaźniki, popyt i podaż na rynku pracy, kariera zawodowa, poszukiwanie pracy, rozmowa kwalifikacyjna, formy zatrudnienia, systemy płac, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy, bhp i organizacja pracy, Państwowa Inspekcja Pracy, związki zawodowe, etyka w pracy.
- ▶ **Przedsiębiorstwo:** klasyfikacje przedsiębiorstw, biznesplan, otoczenie przedsiębiorstwa, formy organizacyjno-prawne, procedury rejestracji i likwidacji, źródła finansowania działalności, analiza rynku, zarządzanie przedsiębiorstwem, praca zespołowa, marketing, wynik finansowy, formy opodatkowania, księgowość, negocjacje, etyka w biznesie i społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw, funkcjonowanie przedsiębiorstwa.

Wymagania szczegółowe – na co został położony nacisk?

- ▶ identyfikacja zjawisk i dostrzeganie prawidłowości,
- ▶ dyskusja, także na trudne i kontrowersyjne tematy,
- ▶ analizowanie i interpretowanie zebranych informacji ekonomicznych,
- ▶ ocenianie i dostrzeganie różnych aspektów analizowanych zjawisk ekonomicznych → kształtowanie człowieka myślącego, nie poddającego się manipulacyjnym przekazom z mediów, ideologicznym interpretacjom, „fake-newsom” itp., zdolnego do merytorycznej dyskusji,
- ▶ umiejętność czytania „ze zrozumieniem” (aktów prawnych, umów, OWU itp.) w celu świadomego podejmowania decyzji o charakterze ekonomicznym (w tym finansowych);
- ▶ kształtowanie postaw, szczególnie odpowiedzialności, uczciwości, otwartości i szacunku.

Dział I Gospodarka rynkowa – wymagania szczegółowe

- ▶ identyfikuje **cechy człowieka o postawie przedsiębiorczej**, rozpoznaje je u siebie oraz określa **związek zachowania się osoby przedsiębiorczej z szansami, jakie stwarza gospodarka rynkowa**;
- ▶ rozumie rolę **umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej jako elementu postawy przedsiębiorczej** oraz stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej we współdziałaniu z innymi uczestnikami rynku;
- ▶ dostrzega **znaczenie przedsiębiorczości, w tym innowacyjności i kreatywności w życiu osobistym i rozwoju społeczno-gospodarczym** w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej;
- ▶ **na tle cech gospodarki nakazowo-rozdzielczej (centralnie planowanej) wykazuje zalety gospodarki opartej na mechanizmie rynkowym**, doceniając fundamentalne wartości, na jakich się opiera (wolność gospodarcza, prywatna własność);
- ▶ analizuje **funkcje rynku i rozróżnia rodzaje rynków**;
- ▶ charakteryzuje **podmioty gospodarki rynkowej**, w tym gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa, określa zależności między nimi, rozróżnia **struktury rynkowe**: monopol, oligopol, konkurencja monopolistyczna, konkurencja doskonała oraz dostrzega negatywne skutki ograniczonej konkurencji na rynku;

Dział I Gospodarka rynkowa – wymagania szczegółowe

- ▶ wyjaśnia **prawo popytu i podaży**, posługując się wykresami uwzględniającymi zmianę ceny oraz charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż;
- ▶ opisuje zachowania gospodarki w kolejnych **fazach cyklu koniunkturalnego**, charakteryzuje narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę oraz **dyskutuje na temat metod przeciwdziałania zjawiskom kryzysowym** w gospodarce krajowej i światowej;
- ▶ wyróżnia podstawowe źródła wpływów i kierunki wydatków **budżetu państwa** oraz wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na funkcjonowanie gospodarki;
- ▶ charakteryzuje **organizacje i instytucje prokonsumenckie**, w tym rzecznika konsumenta i Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz wyjaśnia zakres ich działania na podstawie materiałów źródłowych;
- ▶ posługując się **prawami przysługującymi konsumentom**, określa drogę **ich egzekwowania**, w tym zasady **składania reklamacji** oraz dostrzega możliwość skorzystania z pozasądowych metod rozwiązywania sporów konsumenckich.

Dział II Rynek finansowy – wymagania szczegółowe

- ▶ omawia **funkcje i formy pieniądza** oraz jego obieg w gospodarce;
- ▶ charakteryzuje **instytucje rynku finansowego** w Polsce (Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, banki komercyjne i spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, zakłady ubezpieczeń, podmioty świadczące usługi płatnicze) oraz objaśnia ich **znaczenie w funkcjonowaniu gospodarki narodowej, przedsiębiorstw i życiu człowieka**;
- ▶ rozróżnia formy **oszczędzania i inwestowania**, ocenia je z punktu widzenia ryzyka i przewidywanych zysków oraz przeprowadza symulowaną inwestycję w wybraną formę;
- ▶ charakteryzuje rodzaje papierów wartościowych oraz objaśnia mechanizm **inwestowania na giełdzie papierów wartościowych** na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
- ▶ **dyskutuje nad wyborem rodzaju funduszu inwestycyjnego**, uwzględniając potencjalne zyski oraz ryzyko wystąpienia strat;

Dział II Rynek finansowy – wymagania szczegółowe (cd.)

- ▶ **dostrzega konieczność wczesnego rozpoczęcia systematycznego oszczędzania i inwestowania środków finansowych na emeryturę;**
- ▶ **identyfikuje najważniejsze funkcje i zadania Narodowego Banku Polskiego, charakteryzuje instrumenty polityki pieniężnej oraz omawia rolę Rady Polityki Pieniężnej w realizacji celu inflacyjnego poprzez kształtowanie stóp procentowych;**
- ▶ **analizuje oferty usług banków komercyjnych i spółdzielczych oraz spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w zakresie kont osobistych, kart płatniczych, lokat terminowych, kredytów i pożyczek oraz oferty pozabankowych instytucji pożyczkowych, uwzględniając realną stopę procentową, a także dostrzega zagrożenia i rozumie zasady bezpieczeństwa przy korzystaniu z bankowości elektronicznej;**
- ▶ **identyfikuje rodzaje podatków według różnych kryteriów oraz wyjaśnia ich wpływ na gospodarkę kraju, przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowe;**
- ▶ **wyjaśnia zasady składania rocznej deklaracji i obliczania podatku dochodowego od osób fizycznych;**

Dział II Rynek finansowy – wymagania szczegółowe (cd.)

- ▶ formułuje argumenty za i przeciw stosowaniu podatku dochodowego progresywnego i liniowego;
- ▶ charakteryzuje rodzaje ubezpieczeń według różnych kryteriów, porównuje oferty zakładów ubezpieczeń na przykładzie ubezpieczenia nieruchomości lub pojazdów mechanicznych, ze szczególnym uwzględnieniem relacji zakresów ochrony oraz sum ubezpieczeń do wysokości składki;
- ▶ krytycznie analizuje przykładową umowę kredytu lub pożyczki;
- ▶ analizuje zapisy ogólnych warunków ubezpieczenia na przykładzie ubezpieczenia na życie lub ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków, identyfikując wyłączenia w treści umów ubezpieczeniowych i przedstawiając ograniczenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń;
- ▶ formułuje reklamację do instytucji rynku finansowego i pisze skargę do Rzecznika Finansowego na przykładzie wybranego produktu finansowego;
- ▶ jest świadomy, że należy korzystać z różnorodnych i wiarygodnych źródeł informacji przed podjęciem decyzji finansowych;
- ▶ ocenia przykłady praktyk i zachowań etycznych oraz nieetycznych na rynku finansowym.

Dział III Rynek pracy – wymagania szczegółowe

- ▶ analizuje podstawowe **mierniki i wskaźniki rynku pracy**, w tym współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia i stopę bezrobocia;
- ▶ wyjaśnia **mechanizm popytu i podaży na rynku pracy** oraz identyfikuje czynniki wpływające na równowagę na rynku pracy;
- ▶ rozpoznaje **motywy aktywności zawodowej człowieka** oraz **analizuje szanse i możliwości rozwoju własnej kariery zawodowej**, dostrzegając rolę procesu uczenia się przez całe życie;
- ▶ rozróżnia **metody poszukiwania pracy** oraz ocenia ich przydatność i efektywność z punktu widzenia własnej ścieżki rozwoju zawodowego;
- ▶ **analizuje własne kompetencje i możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego** w formie wolontariatu, praktyk lub stażu oraz znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- ▶ **opracowuje dokumenty aplikacyjne** dotyczące konkretnej oferty pracy;
- ▶ **przygotowuje się do rozmowy kwalifikacyjnej** i uczestniczy w niej w warunkach symulowanych, eksponując swoje zalety oraz dostrzega podstawowe błędy popełniane podczas rozmowy;

Dział III Rynek pracy – wymagania szczegółowe (cd.)

- ▶ rozróżnia **formy zatrudnienia i rodzaje umów o pracę**, określa korzyści z wyboru konkretnej formy i umowy oraz wymienia **sposoby rozwiązywania stosunku pracy**;
- ▶ charakteryzuje różne **systemy płac**, rodzaje i formy wynagrodzeń oraz **identyfikuje koszty płacy** i oblicza wynagrodzenie netto;
- ▶ analizuje **prawa i obowiązki pracownika** (w tym młodocianego) i pracodawcy oraz omawia specyfikę zatrudnienia osób niepełnosprawnych;
- ▶ na podstawie **analizy przepisów Kodeksu pracy** wymienia rodzaje urlopów przysługujące pracownikowi;
- ▶ przedstawia zasady **dobrej organizacji** oraz **bezpieczeństwa i higieny pracy** na przykładzie konkretnego stanowiska;
- ▶ dostrzega **rolę Państwowej Inspekcji Pracy** oraz **związków zawodowych** w ochronie praw pracowniczych, **ocenia zachowania etyczne i nieetyczne** zarówno pracodawcy, jak i pracowników oraz rozpoznaje przejawy **mobbingu** i konsekwencje zatrudniania bez umowy.
- ▶ **klasyfikuje przedsiębiorstwa** wg kryteriów rodzaju prowadzonej działalności, wielkości i formy własności oraz **charakteryzuje innowacyjne modele biznesu**, w tym **startupy**;

Dział IV Przedsiębiorstwo – wymagania szczegółowe

- ▶ uzasadnia przydatność **sporządzania i przedstawia strukturę biznesplanu** oraz objaśnia poszczególne jego elementy;
- ▶ inspirując się doświadczeniami własnymi i znanych przedsiębiorców oraz bazując na zebranych informacjach z rynku, **znajduje pomysł na własną działalność gospodarczą lub przedsięwzięcie społeczne**, oceniając go pod względem **innowacyjności**;
- ▶ **sporządza w postaci biznesplanu projekt własnego przedsiębiorstwa lub innego przedsięwzięcia o charakterze społeczno-ekonomicznym** oraz przedstawia go w formie pisemnej albo w postaci prezentacji;
- ▶ analizuje **mikro- i makrootoczenie przedsiębiorstwa**, identyfikuje **mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia projektowanego przedsięwzięcia**, wybierając jego lokalizację;
- ▶ charakteryzuje **podstawowe formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw** (indywidualna działalność gospodarcza, spółka cywilna, spółki prawa handlowego) i **przedsiębiorczości społecznej** (w tym spółdzielnia pracy, spółdzielnia socjalna, stowarzyszenie, fundacja) oraz uwzględniając odpowiedzialność prawną i majątkową właścicieli, dobiera formę do projektowanego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia;

Dział IV Przedsiębiorstwo – wymagania szczegółowe (cd.)

- ▶ przedstawia procedury związane z **rejestracją ind. dział. gospodarczej** i jej **likwidacją**;
- ▶ znajduje **możliwości finansowania działalności gospodarczej lub projektowanego przedsięwzięcia** (w tym ze środków instytucji finansowych, urzędów pracy, funduszy unijnych i *venture capital*, „aniołów biznesu”) oraz określa funkcje inkubatorów przedsiębiorczości w powstawaniu i rozwoju małych firm, w tym startupów;
- ▶ **zbiera, analizuje i prezentuje informacje o rynku**, na którym działa przedsiębiorstwo;
- ▶ wyjaśnia istotę **procesu zarządzania różnymi zasobami przedsiębiorstwa**, w tym zasady skutecznego zarządzania ludźmi oparte na **koncepcji przywództwa**;
- ▶ stosuje **zasady pracy zespołowej**, wyjaśnia rolę oraz identyfikuje cechy dobrego lidera i wykonawcy;

Dział IV Przedsiębiorstwo – wymagania szczegółowe (cd.)

- ▶ charakteryzuje główne **instrumenty marketingowe**, rozumie ich rolę w funkcjonowaniu przedsiębiorstwa oraz wykorzystuje posiadaną wiedzę w tym zakresie do projektowania działań marketingowych w planowanym przedsiębiorstwie lub przedsięwzięciu;
- ▶ wykazując się **kreatywnością**, projektuje **działania promocyjne**, uzasadnia ich rolę w planowanym przedsięwzięciu oraz dyskutuje nad pozytywnymi i negatywnymi przykładami wpływu reklamy na klientów;
- ▶ prognozuje **efekty finansowe** projektowanego przedsiębiorstwa lub przedsięwzięcia na podstawie **zestawienia planowanych przychodów i kosztów**;
- ▶ ocenia **wady i zalety poszczególnych form opodatkowania** indywidualnej działalności gospodarczej w zakresie podatku dochodowego oraz wymienia inne podatki, którymi może być objęty przedsiębiorca;
- ▶ omawia **funkcje dowodów księgowych** i podstawowe zasady księgowości oraz **wypełnia dowody księgowe i książkę przychodów i rozchodów** na potrzeby rozliczenia podatku dochodowego;
- ▶ wyjaśnia zasady **skutecznych negocjacji, uwzględniając strategię „wygrana-wygrana”**, przedstawia przykłady technik manipulacyjnych stosowanych podczas negocjacji oraz podaje negatywne skutki ich stosowania;

Dział IV Przedsiębiorstwo – wymagania szczegółowe (cd.)

- ▶ rozróżnia **zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie**, w tym przejawy korupcji w życiu gospodarczym oraz rozumie istotę i cele **społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw**;
- ▶ na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego **określa rozmiary „szarej strefy” w Polsce oraz przyczyny i negatywne skutki jej rozwoju**;
- ▶ **analizuje przebieg kariery zawodowej osoby**, która w zgodzie z zasadami etycznymi odniosła sukces jako przedsiębiorca;
- ▶ **dostrzega możliwości rozwoju przedsiębiorstwa i osiągnięcia sukcesu rynkowego** przy pełnym poszanowaniu **zasad etycznych** w biznesie;
- ▶ **wyszukuje i analizuje informacje o sukcesach polskich przedsiębiorstw**, w tym ze swojego regionu, na rynku krajowym i międzynarodowym, osiąganych zgodnie z prawem i etyką biznesu;
- ▶ **obserwuje proces funkcjonowania lokalnego przedsiębiorstwa** w trakcie ćwiczeń terenowych lub dyskutuje na tematy związane z prowadzeniem biznesu podczas **spotkania z przedsiębiorcą** na podstawie informacji o podejmowanych przez niego działaniach innowacyjnych i w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu.

Warunki realizacji

- ▶ Rozkład godzin: przyjmuje się, że na **dział I** należy przeznaczyć minimum **8 godz.**, na **dział II – 13 godz.**, **dział III – 12 godz.**, **dział IV – 19 godz.** (w tym sprawy finansowe w innych działach 3-5 godz.), tj. łącznie 52 godzin, co stanowi ok. **80% godzin**, które ma do dyspozycji nauczyciel (przy „ostrożnym” założeniu 65 godz.).
- ▶ W podstawie programowej **nie zapisano zbyt wielu efektów związanych z wypełnianiem różnego typu formularzy, np. podatkowych, dokumentów bankowych** → decyzję o tym, w jakim zakresie ćwiczyć te umiejętności, pozostawia się nauczycielowi.
- ▶ W celu realizacji niektórych wymagań konieczne jest skorzystanie z **pracowni komputerowej** z dostępem do internetu ora **wyjście w teren** (zadanie szkoły).
- ▶ Istotną rolę odgrywa kształtowanie **umiejętności czytania fragmentów aktów prawnych**, a także umów, OWU itp.

Warunki realizacji – cd.

- ▶ Ważne **kształtowanie postaw uczniów** związanych głównie z rozumieniem roli etyki w życiu społeczno-gospodarczym oraz dostrzegania roli i sukcesów przedsiębiorców.
- ▶ Istotne korelacje z innymi przedmiotami, przede wszystkim z:
 - ▶ **geografią** – rynek pracy, ze szczególnym uwzględnieniem bezrobocia, mierniki i wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego, uwarunkowania rozwoju gospodarki krajowej i światowej, procesy integracji, globalizacji, rola korporacji w gospodarce, kształtowanie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji, a także oceniania procesów gospodarczych zachodzących w Polsce i w różnych regionach świata,
 - ▶ **wiedzą o społeczeństwie** - funkcjonowanie Unii Europejskiej i jej polityki, budżety gospodarstwa domowego i jednostek samorządu terytorialnego, funkcjonowanie systemu zabezpieczenia społecznego metod ograniczania bezrobocia oraz kształtowane umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej,
 - ▶ **matematyką**, która stanowi podstawę umiejętności związanych z rachunkami,
 - ▶ **informatyką**, która rozwija umiejętności przydatne w przedsiębiorstwie i pracy jak używanie programów biurowych,
 - ▶ **historią** z elementami historii gospodarczej;
- ▶ W technikum należy również uwzględnić korelacje z realizowanymi równoległe przedmiotami zawodowymi.

Ważniejsze wnioski z pre/konsultacji

- ▶ Dużo szczegółowych propozycji dołożenia efektów, odpowiednich raczej dla programów nauczania czy nawet celów dla pojedynczej lekcji, a nie PP
 - ▶ **Ministerstwo Finansów** przesłało obszerne stanowisko zawierające szereg uwag, które nie mogą być wprowadzone ze względu na ograniczenia czasowe. Zespół starał się jednak częściowo uwzględnić wskazane w piśmie propozycje. Tak duży zakres treści (propozycja obejmowała kilkadziesiąt punktów efektów szczegółowych) mógłby być realizowany tylko w przypadku zwiększenia godzin na nauczanie podstaw przedsiębiorczości lub wprowadzenie dodatkowego przedmiotu pod nazwą „finanse” lub „ekonomia i finanse”, co nie było – w ramach przyjętych wcześniej ramowych planów nauczania możliwe.
 - ▶ **Komisja Nadzoru Finansowego** – częściowo uwzględnione (oszczędzanie na emeryturę lub bankowość elektroniczna), większość uwag zbyt szczegółowych lub znacznie rozszerzających zakres przedmiotu.
 - ▶ **Polska Izba Ubezpieczeń** – nie przyjęto z powodu zbytniego uszczegółowienia zapisów
 - ▶ **Izba Gospodarcza Towarzystw Emerytalnych** – uznano zapis o oszczędzaniu emerytalnym

Ważniejsze wnioski z pre/konsultacji – cd.

- ▶ **Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo–Kredytowa – SKOK-i** uwzględnione
- ▶ **Biuro Informacji Kredytowej** – pismo z opisem działalności BIK – nauczyciel może wprowadzić treści
- ▶ **Bankowy Fundusz Gwarancyjny** – uwag nie zaakceptowano, ograniczenie czasowe
- ▶ **Partnerstwo na Rzecz Edukacji Finansowej** – uwzględniono zalecenia dotyczące realizacji projektu ekonomicznego
- ▶ **Zakład Ubezpieczeń Społecznych** – uznano proponowany zakres systemu ubezpieczeń społecznych, rozumiejąc ograniczenia czasowe;
- ▶ **Komitet Nauk o Finansach PAN** – brak uwag do szczegółowych zapisów podstawy programowej z PP (uznano za wystarczające?).
- ▶ **Zbytnie przeładowanie treściami** (bardzo często te same osoby proponowały dopisanie dodatkowych efektów); wyjątek – uwagi ZUS.
- ▶ **Odejście od istoty przedsiębiorczości na rzecz zbyt szeroko ujętej edukacji ekonomicznej i finansowej** (przedst. nauk o zarządzaniu, organizacje przedsiębiorców)

Edukacja ekonomiczna także w szkole podstawowej

- ▶ wychowanie przedszkolne
- ▶ edukacja wczesnoszkolna
- ▶ geografia*;
- ▶ wiedza o społeczeństwie*
- ▶ historia*
- ▶ matematyka*

* także w szkole średniej (vide wcześniej omówione korelacje)

Przykłady działań na rzecz wprowadzenia treści do wcześniejszych etapów edukacji

wychowanie przedszkolne

– w poznawczym obszarze rozwoju dziecka

DZIECKO:

- ▶ na przykładzie modeli monet lub banknotów o niskich nominałach porządkuje liczby i określa ich kolejność poprzez wskazanie ich nominału, rozumie do czego służą pieniądze i znaczenie ich oszczędzania; **nie uwzględniono**
- ▶ poprzez identyfikację zawodów wykonywanych przez rodziców wskazuje czym zajmuje się osoba wykonująca dany zawód oraz jakie jest jego znaczenie dla samego dziecka, rodziny i społeczeństwa; **uwzględniono**

Przykłady działań na rzecz wprowadzenia treści do wcześniejszych etapów edukacji

edukacja wczesnoszkolna (1-3)

– w zakresie poznawczego obszaru rozwoju uczniów osiąga

- ▶ [cele ogólne] umiejętność obserwacji faktów, zjawisk przyrodniczych, zjawisk społecznych i **gospodarczych** oraz umiejętność formułowania wniosków, spostrzeżeń z nich wynikających; **uwzględniono**
- ▶ [edukacja matematyczna] wykonuje obliczenia pieniężne, **rozdziela nominały na monetach i banknotach oraz wskazuje różnice w ich sile nabywczej; nie uwzględniono**

Przykłady działań na rzecz wprowadzenia treści do wcześniejszych etapów edukacji - SP

chemia

- ▶ opisuje właściwości substancji będących głównymi składnikami stosowanych na co dzień produktów (...), **analizuje skład procentowy stopów metali używanych do produkcji monet; nie uwzględniono**

technika

- ▶ korzysta z urządzeń technicznych w miejscach publicznych stosując się do podanych instrukcji ich obsługi; **potrafi korzystać z bankomatu, wymienić pieniądze w kantorze; nie uwzględniono**

historia

- ▶ podaje przykłady naprawy państwa za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, w tym osiągnięcia Komisji Edukacji Narodowej, **reformę monetarną; nie uwzględniono**

Przykłady działań na rzecz wprowadzenia treści do wcześniejszych etapów edukacji - SP

wiedza o społeczeństwie (uwzględniono całkowicie lub częściowo wiele propozycji, np.):

- ▶ wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe; wymienia główne źródła jego dochodów (z działalności zarobkowej: pracy, działalności gospodarczej, umów cywilnoprawnych oraz ze świadczeń społecznych – w powiązaniu z rodzajami ubezpieczeń społecznych);
- ▶ wymienia kategorie wydatków gospodarstwa domowego; planuje jego budżet.
- ▶ wymienia zadania samorządu gminnego; przedstawia główne źródła przychodów i kierunki wydatków w budżecie gminy;
- ▶ podaje cnoty obywatelskie (odpowiedzialność, troska o dobro wspólne, aktywność, **przedsiębiorczość**, solidarność, roztropność, tolerancja, odwaga cywilna); wykazuje, odwołując się do działań wybitnych Polaków, znaczenie ich urzeczywistnienia dla pożytku publicznego;

Nowa (NPP) a stara (SPP) podstawa programowa dla podstaw przedsiębiorczości

- ▶ Rozszerzenie i uszczegółowienie treści z zakresu finansów w NPP:
 - ▶ **3 cele kształcenia - wymagania ogólne,**
 - ▶ **osobny dział Rynek finansowy, jako jeden z 4 działów** (18 punktów) + 7 punktów w innych działach, łącznie **25 punktów efektów szczegółowych** (szacunkowo nauczyciel może przeznaczyć na te treści 16-20 godz.)
 - ▶ W SPP:
 - ▶ tylko **jeden cel ogólny,**
 - ▶ **jeden dział „Instytucje rynkowe” z 6** (10 punktów, w tym 3 dot. inwestowania na giełdzie) + pojedyncze punkty w innych działach (Państwo, gospodarka; Rynek – cechy i funkcje, Rynek pracy - 4), łącznie **14 punktów efektów szczegółowych** (szacunkowo nauczyciel przeznacza na to 6-8 godz., maks. 12 godz.)
- [w SPP w praktyce nie wybierany przedmiot „ekonomia w praktyce”]

Nowa (NPP) a stara (SPP) podstawa programowa dla podstaw przedsiębiorczości

► W SPP m.in. brak:

- szeregu instytucji finansowych jak: KNF, Rzecznika Finansowego, BFG, UFG, Rady Polityki Pieniężnej, SKOKów, podmiotów świadczących usługi płatnicze,
- problematyki roli podatków,
- bankowości elektronicznej,
- analizy umowy kredytu lub pożyczki i OWU,
- zachowań etycznych/nieetycznych na rynku finansowym,
- korzystania z wiarygodnych źródeł informacji finansowej,
- możliwości finansowania działalności gospodarczej (w tym ze środków instytucji finansowych),
- prognozy efektów finansowych przedsięwzięć gospodarczych;
- celów w zakresie kształtowania postaw, w tym związanych z finansami

Podstawa programowa a szkolny program nauczania i cele kształcenia pojedynczych lekcji

- ▶ **Podstawa programowa** ma charakter ogólny → i tak NPP w przypadku podstaw przedsiębiorczości i geografii jest uważana za bardzo szczegółową;
- ▶ Na bazie podstawy programowej tworzone są **szkolne programy nauczania** (zatwierdzane już nie przez MEN, ale dyrektora szkoły, na podstawie opinii rady pedagogicznej) → duża rola programów przygotowanych przez wydawnictwa (autorów podręczników) i ew. „wzorcowych” programów nauczania (ORE?)
- ▶ Szczegółowe cele (efekty) kształcenia nauczyciel określa dla każdej lekcji w konspekcie (doświadczeni nauczyciele rzadko to zapisują, ale wiedzą, jakie chcą na lekcji realizować) → duża rola kształcenia/dokształcania nauczycieli i odpowiednich materiałów edukacyjnych.

Zaangażowanie różnych instytucji w edukację ekonomiczną/finansową

- ▶ szerokie zaangażowanie różnych instytucji w działania edukacyjne, w tym szkolenia dla nauczycieli, rozwój bazy dydaktycznej, tworzenie pomocy dydaktycznych:
- ▶ **Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie:** kształcenie i dokształcanie nauczycieli, w tym WoS i PP, **konferencje dydaktyczne i ogólnopolskie zjazdy nauczycieli przedsiębiorczości**, czasopisma naukowe („Przedsiębiorczość – Edukacja”, www.p-e.up.krakow.pl), kilkanaście międzynarodowych i krajowych projektów edukacyjnych (np. *Sustainable Entrepreneurship*, *Fit for Business*),
- ▶ Komisja Nadzoru Finansowego (departament edukacji), Narodowy Bank Polski (NBPortal.pl), Ministerstwo Finansów i wiele in.
- ▶ **Dobra praktyka:** ZUS w zakresie ubezpieczeń społecznych (w warunkach bardzo ograniczonych zapisów odnośnie tej problematyki w SPP).

Przykład dobrej praktyki

- ▶ **Zakład Ubezpieczeń Społecznych**, podejście kompleksowe do ubezpieczeń społecznych w projektach:
 - ▶ „ZUS dla najmłodszych” (materiały dla dzieci, wyjaśniające ideę ubezpieczeń społecznych)
 - ▶ „Projekt z ZUS” dla gimnazjów i 8-kl. szkół podstawowych
 - ▶ „Lekcje z ZUS” dla szkół ponadgimnazjalnych/średnich;
 - ▶ + działania na rzecz studentów dla szkół wyższych

PRZYKŁAD: Projekt z ZUS

(szkoły podstawowe, gimnazjum)

- ▶ rozbudowany scenariusz lekcji wprowadzające uczniów do działań projektowych, z bogatym zestawem materiałów dodatkowych (karty pracy, karty ewaluacyjne, prezentacje, filmy)
- ▶ konkurs na prace uczniowskie dotyczące ubezpieczeń społecznych (w kategorii film, plakat, komiks, prezentacja)

PRZYKŁAD: Lekcje z ZUS

(szkoły ponadgimnazjalne/średnie)

Lekcje z

- ▶ rozbudowane 4 scenariusze lekcji z bogatym zestawem materiałów dodatkowych (karty pracy, karty ewaluacyjne, prezentacje, filmy - podręcznik dla nauczyciela z DVD):
 - ▶ *Świadomy zawsze ubezpieczony*
 - ▶ *Płacisz i masz, czyli co Ci się należy, gdy płacisz składki*
 - ▶ *Emerytura - twoja przyszłość w Twoich rękach*
 - ▶ *e-ZUS, czyli firma pod ręką*

Materiały do pobrania

- ▶ w wersji elektronicznej,
- ▶ dostępne także w wersji tradycyjnej,

- ▶ szkolenia dla nauczycieli jak korzystać.

Lekcje z ZUS

ZUS ZAKŁAD
UBEZPIECZEŃ
SPOŁECZNYCH

Baza wiedzy > Edukacja > Szkoły ponadgimnazjalne > Materiały do pobrania

Edukacja

Gimnazja/szkoły podstawowe

Szkoły ponadgimnazjalne

O projekcie

Aktualności

Materiały do pobrania

Materiały uzupełniające

Materiały video

NOIZZ.pl

Olimpiada

Media o projekcie

Nauczyciele i uczniowie o projekcie

FAQ

Galeria

Uczelnie

Kontakt

Wydarzenia

Quiz

Materiały do pobrania

Lekcja 1

Lekcja 2

Lekcja 3

Lekcja 4

Świadomy zawsze ubezpieczony

- historia ubezpieczeń
- istota ubezpieczeń
- dlaczego ubezpieczenia społeczne są obowiązkowe
- rola i zadania ZUS

Materiały dla nauczyciela

- [Scenariusz lekcji](#)
- [Ankieta dla uczniów](#)
- Multimedia: Film [Twoje życie – Twój wybór](#) (link)
- Multimedia: Prezentacja [Zakład Ubezpieczeń Społecznych](#)
- Notatki: Prezentacja [Zakład Ubezpieczeń Społecznych](#)
- Ćwiczenie: [Mapa myśli](#)

Materiały dla ucznia

- Notatki: [Prezentacja Zakład Ubezpieczeń Społecznych](#)
- Tekst: [ZUS – czym jest i co robi?](#)
- Ćwiczenie: [Mapa myśli](#)
- Teksty uzupełniające 1: [Dlaczego ubezpieczenia społeczne są obowiązkowe?](#)
- Teksty uzupełniające 2: [Ryzyko \(nie\)ubezpieczeniowe](#)
- Teksty uzupełniające 3: [Pomoc społeczna vs. ubezpieczenia społeczne](#)

PRZYKŁAD: Olimpiada ZUS "Warto wiedzieć więcej o ubezpieczeniach społecznych"

- ▶ Klasyczny podział trójetapowy (szkolny, wojewódzki, centralny) charakterystyczny dla olimpiad przedmiotowych o dużej tradycji.
- ▶ Duże zainteresowanie Olimpiadą i projektami, wysoka efektywność edukacyjna w zakresie przyrostu wiedzy i umiejętności (vide np. art. B.Owsiak, 2017, w tomie „Ubezpieczeń Społecznych”).

Co dalej?

- ▶ Tworzenie (na różne poziomy edukacji, nie tylko PP):
 - ▶ wzorcowych/szkolnych programów nauczania;
 - ▶ pomocy dydaktycznych (plansze/prezentacje ze schematami itp., filmy edukacyjne, animacje, gry dydaktyczne tradycyjne i komputerowe);
 - ▶ podręczników dla nauczycieli (uczniów? – raczej nie, brak możliwości przygotowania do części przedmiotu);
- ▶ Analizy podstawy programowej pod kątem wdrożenia ww. materiałów (jak wpisują się w PP)
- ▶ Udział w konferencjach (np. w ZPiGP UP w Krakowie, www.przedsiębiorczosc.eu w październiku każdego roku) , organizacja/współorganizacja konferencji czy zjazdów nauczycieli w celu upowszechniania ww. materiałów, pozyskania opinii.
- ▶ ...?
- ▶ We wszystkich tych działaniach możliwa współpraca z Zakładem Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie (Tomasz.Rachwal@up.krakow.pl)

dr Tomasz Rachwał

Zakład Przedsiębiorczości i Gospodarki Przestrzennej

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

e-mail: Tomasz.Rachwal@up.krakow.pl

Dziękuję za uwagę! Zapraszam do dyskusji.

Warszawa, 21.03.2018, Posiedzenie Zespołu roboczego ds. działań edukacyjnych
w zakresie funkcjonowania rynku finansowego Rady Rozwoju Rynku Finansowego
